

A választmány jelentése az Egyesületnek 1913 évi működéséről.

Tisztelt Közgyűlés!

Egyesületünk alapításának félszázados fordulóját országos ünneppé tévén, számot vetettünk magunkban és magunkkal. E számadásban kivetettük, hogy atyáink lelkeségén és áldozatra kész önzetlenségén kívül az idők különös járása s a körülményeknek szerencsés összejátszása dajkálták az erdélyi magyarság múzeumát. Az 1859-ben alakult Egyesület, mint a létesítendő Erdélyi Múzeum társadalmi képviselője, szaporán látott teendői után s 1860-ban már megnyithatta könyvtárát, 1862-ben régiségárát s 1863-ban megalakította természettudományi gyűjteményét. Az Egyesület 1913 évi működéséről szóló jelentés során legyen szabad megállani egy pillanatra a most jubiláló Múzeum félszázados fordulóján.

Az Erdélyi Múzeum az erdélyieknek száz esztendőös álmát valósította meg. 1759-ben, abban az esztendőben, mikor a British Museumot alapították, álmodta meg Bod Péter az Erdélyi Múzeumot s abban az időben, mikor gr. Széchenyi Ferencz a Magyar Nemzeti Múzeum alapításának gondolatával foglalkozott, Erdélynek már három múzeuma volt: a Teleki, a Batthyány és a Brukenthal-Múzeum, illetőleg könyvtár. Abban az időben, mikor a diéták Széchenyi alapítványát becikkelyezték, Erdélyben a Nyelvmívelő Társaság már mint társadalmi akció tört elő egy múzeum és könyvtár alapítására s mikor József nádor gondoskodásából a M. Nemzeti Múzeum mai palotája épülni kezdett, az Erdélyi Országgyűlés kimondotta az erdélyi Múzeum megalapítását. Akkor pedig, mikor Magyarország még félig kábultan, félig fásultan még mindig csak emlékein és fájdalmain s a reménység álmain borongott, az ötvenes évek derekán, Erdély társadalmá megmozdult s ha testéről a politikai kötés bilincseit nem tudta is lerázni, lelkét fölszabadíthatta. A hazáját és erejét ismerő nép önbizalmának, hagyományainak, hitének, szivósságának és történeti jogának tudatában jövőjét kezdte munkálni, először is egy Múzeum alapításával.

Ezek a rövid párhuzamok éreztethetik, hogy Erdély a művelődés és nemzeti politika útjának megmutatásában, eszményei kitűzésében megelőzte nagy Magyarországot. Az Erdélyi Múzeum története azonban azt is éreztetheti, hogy az erdélyi lélek és hit eszményeinek megvalósítása nehezebben ment. Mennyi lemondásra, mily kitartó lelkesedésre és hány álmatlan éjszakára s fáradsalmas napra volt szükség, míg az egyszer célúl tűzött gondolat, testté válhatott. Az erdélyi magyarságnak politikai, társadalmi és földrajzi helyzete egyformán megértetheti, hogy itt Keleten a föl-

törő tervek merészebben csaponghatnak, de valóra váltásuk nyűgösebb körülmények miatt fáradalmasabb munka, nagyobb áldozatok, emésztőbb gond eredménye lehet. S talán ennek is van jelentősége, a XX. század nyelvén szólva, haszna. Mert a hirtelen jött örökség rohamosan elfogy, a nehezen összekuporgatott vagyon maradandóbb. Kinek minden vágya hamar teljesül, hamar megunja örömeit s ki küzdelemmel szerzi kenyerét, édesebb falatokban van része. A messzebbi cél edzi czombjainkat, a közeli siker elbizottakká tesz; a nehezebb munka férfiút kíván, a könnyű áldozat hívságra visz. Vajjon abban, hogy a félszázados *Erdélyi Múzeum* társadalmi szervezetének mai fejlettségében, gyűjteményeinek gazdagságában, intézményeinek és embereinek elismert működésében a közélettel való jelentős kapcsolatában, tárainak szervezetében s egy részök elhelyezésében ma kivételes állást foglal el, nincs-e a jelenen kívül a múltnak is része? Csupán az az energia dolgozott és dolgozik-e működésében, melyet a ma nyújt s nem azok a becesebb erők is, melyet a múlt halmozott össze? Csupán a hivatalos kötelesség s a fizetésért kiszabott munka elegendő lett volna a mai eredmények elérésére?

Az Erdélyi Múzeum mindenkor több volt, még legárvább esztendeiben is, mert ilyeneket is át kellett élnie, mint más közművelődési intézmény s még a legnehezebb viszonyok között is érezte, hogy benne a fejedelmi Erdély s az Erdélyben tovább élő magyar királyság emléke s a nemzeti eszményeit szívósan edző magyarság tudata él. Nem könyvtár és múzeum, nem irodalmi és tudományos intézmény, hanem reprezentáns társadalmi alkotás, mely egyesít és gyökereit mélyre bocsátva ma már az egész magyar társadalomnak minden rétegét képviseli. Haladott az idővel, alkalmazkodott a fejlődés követelményeihez, beleállott az élet vizébe, mint hajdan Keresztelő Szent János. Ime ma már nemcsak a Szamos, Maros és Körös habjai, hanem a Duna és Tisza hullámai is mossák eszményi birodalma partjait. A magyar közművelődési politikának első társadalmi alkotása és első intézményes megjelenése az Erdélyi Múzeum volt s ma a magyar könyvtári és múzeumi életnek egyik legjobban számon tartott s a tudományos működésnek egyik igazán számottevő tényezője. Gyűjteményeit szervezet, belső rend, elhelyezés és gazdagság tekintetében, kiadványait tudományos eredmények és megbízhatóság szerint előnyösen ismerik.

Egyesületi és múzeumi életünk félszázados fordulóján, nyugodt lelkiismerettel lehetett rámutatni az elért eredményekre, de nem azért, hogy velök hívalkodjunk. E tények megállapítása szükséges arra, hogy az Erdélyi Múzeumnak társadalmi képviselete, a Múzeum-Egylet, szerepét érezzük és kiemeljük.

Közművelődési intézményeink, az egy száz Verein kivételével, múzeumi egyesületeink, irodalmi és tudományos társulataink, az Akadémia s a Kisfaludy-Társaság kivételével, mind az Erdélyi Múzeum Egylet alapítása után keletkeztek. A merés kezdete, az

elért eredmények ösztökéje, a munkát irányító szervezet bevétele Erdélyben és Magyarországon a közművelődési, múzeális és tudományos föladatok társadalmi szervezésére tőlünk eredt. Gr. Mikó Imre ily czélok szolgálatát politikai szükségből bízta az erdélyi és a magyar társadalomra, a később alakult rokonintézmények, a munka fölosztására és gazdasági szükségből támaszkodtak a társadalomnak megfelelő rétegeire. Az erdélyi társadalom érezte akkor, hogy nem pusztán múzeumot és tudományt szolgál, hanem nemzeti kötelességet teljesít s ma is érzi, hogy a hegemon magyarság politikai és művelődési hatalmát tartja kezében. Itt a föladat egy, csupán eszközei mások; múzeummal, a tudomány művelésével, a honismeret kultuszával egyformán azt az egy föladatot látja el: a hódító nemzeti műveltség szolgálatát, itt tehát az egyesületnek minden szerve egy-egy eszköze a magyar műveltség fejlesztésének. Másutt minden egyesület csupán a maga czélját szolgálja, múzeumot tart fenn, tudományt mivel, műveltséget terjeszt, szabad oktatásból kér részt, társadalmi és emberi kötelességeket vállal, turisztikát ápol s mi más egyébben munkálkodik. Mindegy egyesületek közösen s együtt a társadalmi tevékenységnek külön-külön föladatait végzik s közösen, közös munkájok eredőjével munkálnak arra, a mit Erdélyben a Múzeum-Egylet hosszú időn keresztül egymaga végzett. Valamennyiök munkájának eredménye a nemzeti közművelődés gyarapítására, mélyítésére szolgál, mindmegannyian a magyar nemzeti politikát, külön-külön a közművelődésnek csupán egy-egy részletét, szűkebb körben meghatározott különleges föladatát szolgálják.

A nemzet társadalmi munkára való elhívását s ebben a nemzeti élet munkálását Erdélyben gr. Mikó Imre indította meg. Példája hatott s lassankint az uniált Magyarországon a társadalmi úton végzendő nemzeti munka ma már igen széleskörű egyesületi élet föladatává lőn. Az idő folyása Erdélyben is sok új egyesületet hozott létre, de egyet sem olyat, mely a Múzeum-Egyletet akár érintette, akár utólréhetne volna. Az újonnan alakult egyesületek működési köre szerencsésen csatlakozik a mienkhez, versengés nélkül munkamegosztást létesít s még azok a múzeumi- és irodalmi egyesületek is, melyek a mi föladataink megoldására alakultak, helyi vonatkozásukban és szűkebbre vont területen szinte tudatosan dolgoznak kezünkre. Így a Múzeum-Egylet félszázad alatt példájával nemcsak a társadalmi munka szervezésére hatott, hanem fiatalabb testvérei között, múltjára és hagyományaira támaszkodva, mintegy kényszerítve volt arra, hogy helyét és vezető szerepét megtartsa.

Az Egyesület múltjára visszpillantva, meg kell állapítani azt is, hogy a múzeumi munka társadalmi képviselőjének nehéz föladatára akkor vállalkozott, mikor a magyarságot a közjogi politika izgatta s a múzeumi és a könyvtári törekvéseket azokban a nehéz időkben tartotta ébren, mikor mindenre másra inkább gondoltak, mint a múzeumok és a könyvtárak által képviselt nemzeti vagyon

gyarapítására. E föladatokat csupán néhány állami intézmény képviselte, mely azonban a társadalom munkáját sajnosan nélkülözte. Abban, hogy e kérdések állami föladatná tétettek s abban, hogy a múzeum és könyvtár ügye országosan megmozdult s abban, hogy ez intézmények a vidéken új erőre kaptak, nem csekély része van a mi munkásságunknak és példánk. Abban pedig, amit mai napság szemünkkel látunk: a Múzeum-Barátok Egyesületének megalapítását, egyenesen a mi példánk mutatkozik. Az újonnan alakuló egyesület azonban külföldi analógiákra támaszkodik, a mienk ellenben hazai talajból és történeti szükségből sarjadt, tehát ez az eredeti és erősebb. Mert a mi Egyesületünk saját múzeumát tartja fent, annak társadalmi képviselöje, tehát kötelessége adva van, munkájára kötelezve van és jóban, rosszban egyaránt ki kell tartania saját múzeuma mellett. Az új egyesület pedig egyszerűen Meczenás, ki Horatiust, mert kedve tartja, támogatja, de nincs kötelezve arra, hogy múzeumokat tartson fönnt. Az új intézmény gondolatban szép és nobilis, azonban még mindig az esetlegekre van fundálva. A múzeumok társadalmi fölkarolásában, a múzeumok társadalmi föladatná tételében ez már jelentékeny lépés, de még messzire esik attól, a miben a mi Egyesületünk ötven éve elől jár: a múzeumok kötelességszerű fönntartásától.

A Múzeum-Barátok Egyesülete tehát egyik kései, de igen örvendetes jele annak, hogy az Erdélyi Múzeum-Egylet félszázadot meghaladó munkája és áldozatkészsége követésre talált. Természetes, hogy Egyesületünk az új alakulást szívesen köszönti. A múzeumok gyámolítása magában véve is nemes föladat ugyan, de cselekedetté akkor válik igazán, ha azt a nemzeti élet javára, a XX. század követelése szerint beleállítjuk a közművelődési ügy szolgálatába. Ezt a fontos kérdést, annak a kor igényei szerint sokfelé ágazott föladatait még mindig nem tettük általános és szigorú nemzeti kötelességgé. Pedig a külföld után nekünk sem szabad soká habozni, hogy a közművelődés szolgálatát valamenyünknek közös föladata gyanánt fogjuk föl. A társadalom szervezése bizonyára nehéz, de fölöttébb sürgös. Közéletünk legnagyobb baja, hogy társadalmunk szervezetlen és társadalmi intézményeink nélkülözök egymáshoz és a közhöz való viszonyukban, a nemzet-építő tervszerűséget, egy-egy ötletre vannak fundálva; szétdarabolják a nemzeti munkát és fölöslegesen megterhelök embereit. Irodalmi, tudományos és közművelődési egyesületeink és intézményeink gyakran szántanak egymás földjébe és mindannyia arra a kis társaságra támaszkodik, mely közművelődésünk ügyeit magára vette. Talán ebből lehet megérteni azt is, hogy e szervezeteknek nem mindenike él és hat egyformán, némelyik elmarad, némelyik elakad.

Bizonyos azonban, hogy a társadalom széles rétegeit a múzeumi gondolat és törekvések szolgálatára meg lehet nyerni, mivel abban lelkéhez nőtt gondolatok és szívéből fakadó érzések kultusza kínálkozik. Az a tény, hogy ez intézmények iránt a társadalom

érdeklődik, magában hordja a szervező munka sikerét, mert az a gondolatnak termékeny csiráira és az érzelemből fakadó cselekvési vágyra támaszkodik. A nemzeti műveltségnek összefoglaló hatalma, e hatalomnak megszerzésében való munka gyönyörűsége és kivívásának öntudata mi más lehetne, mint új hit a nemzet jövőjében és buzgóság annak a hitnek gyakorlására. Valóban a XX. század magyarjának szüksége van ilyen hitre és erre a buzgóságra. Egyesületünk nyilván példa ez állítás igazságára, mert megvalósította egy ország álmait, mert munkásságával évről-évre erősödve bizonyítja, hogy a közművelődést szolgálni kedves foglalkozás és még oly nehéz esztendőben is lehet eredményes, milyen a tavalyi volt.

Száz esztendővel ezelőtt Erdélyben Döbrentei Gábor és főúri társasága nagyjában ugyanarra a munkára szervezkedtek, melyet ma egyesületünk végez s mire ez a jelentés Évkönyvünkben napvilágot lát, kiadták az első erdélyi revuet, az első *Erdélyi Múzeumot*. Száz esztendő távlatában s távolságából az *Erdélyi Múzeum* s a köréje gyűlő társaság munkája és érdeme arányaiból és hatásából bizony sokat veszít. E százados fordulón önkénytelenül arra gondolok, vajjon száz esztendő múlva a mi mostani munkánk nem fog-e éppen úgy alakulni utódaink előtt, mint Döbrenteiéké alakult előttünk? Hogy törekvéseinket megbecsülik, mint mi Döbrenteiékét, hogy munkánkat hálásan emlegetik, miként mi tesszük, de hatásvonalakat és eredményeinket annyival fogják fölülmúlni, mint a milyen eredménnyel ez az Egyesület Döbrenteiék társasága nyomába tudott lépni; a kinek egyetlen íze szereti nyelvét és nemzetét, meg fogja érteni, hogy ez lenne a mi legnagyobb dicsőségünk.

Az első *Erdélyi Múzeum* körül Döbrentei és író barátai, egy-két nemes ifjú s néhány lelkes erdélyi mágnás állott, a második *Erdélyi Múzeum* bölcsőjét egész Erdély reménysége ringatta és programját magáévé tette. Ma száz év múlva a nemzeti közművelődés ügyét az únióban összeforrott nagy Magyarországgal együtt intézi. Egyesületünknek nemes hagyományain s apáinktól örökölt erkölcsi és anyagi tőkéjén kívül legnagyobb ereje közönységünk szerető gondoskodása. El lehet mondani, hogy Egyesületünk tagjai valamennyien barátai a múzeumnak s hogy rajtuk kívül az erdélyi műveltségnek minden egyes részese szeretettel kíséri munkánkat. Viszont mi is el merjük mondani, hogy ezt a ragaszkodást hálával és munkásságunkkal szolgáljuk meg.

Az elmúlt év folyamán alakult *Böhm Károly Társaság*ot sok szál fúzi hozzánk. Böhm egy időben maga is munkás tagja volt Egyesületünknek, dolgozatai közül nem egy kiadványainkban jelent meg. Tanítványai, tanártársai és barátai javarészen itt élnek és dolgoznak, a Társaság megalakulása is itt történt. Böhm elismeretése ránk vet fényt s jogos örömmel hivatkozhatunk arra, hogy az új Társaságot egyik szakosztályunk vezető emberei fundálták. Ez alkalommal dr. Schilling Lajos képviselte Egyesületünket, a szeptember 28-án Besztercebányán tartott emlékünnepre szak-

osztályunk titkára dr. Bartók György vitte el üdvözetünket. Dr. Koch Antalt negyven éves tanári jubileuma alkalmával Egyesületünk igazgató tagjává és ásványtárunk tb. igazgatójává választotta.

Hunfalvy Pál kézmárki emléktáblája előtt egyesületünk részéről dr. Banczik Samu, Gaal Pál és Weiszer Róbert jelentek meg. A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társaság október 5-iki közgyűlésén dr. Veress Endre, a Múzeumok és könyvtárak országos szövetsége közgyűlésén, Sopronban okt. 4—5-én, dr. Erdélyi Pál, az aradi közművelődési palota fölavatásán dr. Krenner Miklós, a Kolozsvárt tartott Bethlen és Eötvös ünnepen dr. Gerencsér István, Makkay Ernő és Bodrogi János társaink igazolták, hogy közműveltségünk munkájában és ünnepein egyaránt részt kívánunk magunknak. Bethlen Gábor fejedelemmé választásának háromszázados fordulóját Egyesületünk azzal ülte meg, hogy könyvtárában és régiségtárában alkalmi kiállítást rendezett. Ott az egykori magán és hivatalos élet írásos bizonyosságai, a korbéli könyvnyomtatás emlékei, a rávonatkozó újabb irodalom termékei, egykorú képek és újságok, rajzok, pecsétek eredeti és másolt példái egyaránt igazolták azt, hogy Bethlen korát méltán tartjuk a magyar szellemi élet reneszanszának és azt is, hogy könyvtárunk egymagában is mily gazdag tárháza e kor emlékeinek. A régiségvár kiállítása a polgári és hadi élet emlékeinek pompásan összeállított csoportjaival az erdélyi fejedelemség művészi iparát, fényűzését mutatta be. Ez a kiállítás, a mellett, hogy nagyon tanulságos volt a múltra, éreztette azt is, hogy mit veszít jelenünk, mikor nélkülözni kénytelen emlékeink állandó kiállítását.

Törekvéseink sikerét jelenti Torda város meghívója, mely Közművelődési Házának fölavatásán és abban elhelyezett múzeális gyűjteményének megnyitásán, alkalmat adott arra, hogy Egyesületünk 1913 évi vándorgyűlését a restaurált régi fejedelmi kuriában tartsa. Históriai emlékekkel megrakott, országgyűlések tartásával híressé vált és polgári és lelkiismereti szabadsága védelmezése által szívünkhöz nőtt ez a város, mely közművelődési házával a XX. század fegyverzetében válik küzdő társunkká a nemzeti műveltség hódításában. Egyesületünk vándorgyűlése, tagjai és vendégei, mindannyian vendégei Torda városának, mintha idősebb testvér tenné, szeretettel vette karjára és indította önálló életre a tordaiak közművelődési intézményét. Közgyűlésünk lefolyását, előadásaink szövegét, kirándulásainkat a vándorgyűlés emlékkönyve fogja adni, de már itt jól esik megemlékezni arról, hogy b. Josika Miklósnak emlékkövel megjelölt szülőházát felkerestük és emléktábláját megkoszorúztuk. Mindig öröm minden magyar embernek, ha Erdély romantikusát koszorújával megtisztelheti. Egyesületünk a tordaiak ünnepén egész vándorgyűléssel képviseltette magát s talán elég les. megjelenésünkről csupán annyit jegyezni föl, hogy a hetivásáros sokadalom a közművelődés ünnepét országgyűlés tartásának tekintette. A vándorgyűlés harmadnap Toroczkóra rán-

dult ki, mert úgy volt meggyőződve, hogy a személyes érintkezés és egymás megismerése erősebb és tartósabb kötelék a kolozsvári múzeum és a Székelykő népe között. Látogatásunk meleg fogadtatásra talált, bucsúzásunk nehéz elválásra adott alkalmat. Nektünk igen jól esett, hogy törekvéseink elismerését láthattuk, a Jókaitól pompásan rajzolt nép pedig örvendett annak, hogy művészetét és szorgalmát vendéglátó gazda képében mutathatta be. Vándorgyűlésünk eredménye gyanánt szívesen röjjük ide, hogy Tordán és Toroczkón új barátokat és munkában kedves társakat találjunk és hálás köszönettel ismerjük el, hogy vendégszeretőköt és munkájukat egyaránt nemes versenyre szólítottuk.

Egyesületi életünknek imént felsorolt mozzanatai mintegy tünnepi alkalmakul tekinthetők, mikor módunkban volt és kötelességünkben állott megjelennünk azok társaságában, kik velünk egy úton járnak és közös eszményeknek gyűjtanak áldozó-tüzet. Valódi munkásságunkat azok a részletes jelentések ismertetik, melyekben gyűjteményeink és szakosztályaink működéséről van szó. Ezek a jelentések alant egész terjedelmökben olvashatók levén, legyen elég itt csak annyit jegyezni föl, hogy mind gyűjteményeink, mind szakosztályaink az idén is derekas munkát végeztek s munkájuk eredményét, hálás elismeréssel ajánljuk a közgyűlés figyelmébe.

Gyűjteményeink gyarapítása, rendezése és tudományos fejlesztése az adott viszonyok között meglepő sikerrel járt. Könyvtárunk helyiségeiben a már említett Bethlen-kiállításon kívül a Társadalomtudományi Múzeum népegészségügyi kiállítása az elmúlt év tavaszán tartatott meg. A kiállítás eredményét a negyvenezret meghaladó látogató épülésén kívül az a kivánság bizonyítja, mely e kiállítást állandósítását szerette volna biztosítani. Sajnos, hogy ez az egyesületen kívül eső okok miatt nem történhetett meg, de örvendetes, hogy a közvélemény e nemes föladat teljesítésére Egyesületünket tartotta alkalmasnak. Másik kiállításunkat az érem- és régiség-tár bástya-utcai bérházában az év őszén bölcsészettudományi szakosztályunk rendezte. Három kolozsvári festő, Láposi Hegedüs Géza, Ács Ferencz és Benjámin Herman képei egy-egy termet töltöttek meg s velük együtt két oly fővárosi festőművész munkáit láttuk, kiket hozzánk közelebbi kötelékek csatolnak. Ferenczi az Erdély művelődési területéhez tartozó nagybányai művészi iskolának egyik kiváló képviselője, kivált pályája elején és derekán kapcsolódott Erdélyhez, Körösfői Kriesch Aladár művészetének egyes állomásait a *Tordai Országgyűlés* (1568) a *Hóra Kloska lázadás* (1784), és más képei jelzik és kapcsolják Erdély történetébe. Az erdélyi nép művészetének, kivált Kalotaszegnek, kevés olyan lelkes apostola van, mint Kriesch, ki művészi lelke fogékonyságával szívta magába a népi művészetnek azt a teljességét, mely Kalotaszeg magyar szigetét egészen megtölti. E népnek mindene, ruhája, eszközei, otthona, szokásai, élete és lelki világa népi művészetének mindent átfogó hatalmáról, ősi őstőne művészi formákban való megjelenéséről beszél. Kiállításunk méltán kép-

viselte ily módon művészeiben, a bemutatott művekben erdélyi törekvéseinket. E tárnak Bethlen-kiállításáról itt is és újra megemlékezve, örömmel állapítjuk meg, hogy gyűjteményeink keresik a közönséggel való érintkezés és összeköttetés alkalmait. Az állattár az idén rendezte be két új termét, mely Erdély faunájának újabb csoportjait fogja bemutatni, még pedig olyan szemléltető kiállításban, a milyent mai igényeink kívánnak. Növénytárunk életében személyi változás történt, a mennyiben az igazgató, dr. Richter Aladár nyugalomba helyeztetett s az intézet vezetésével dr. Páter Béla bízott meg, ki a növénytani tanszék teendőit is ellátja. Dr. Páter Bélát e czímen választmányunk üléseire is meghívtuk.

A közönséggel való kapcsolat gyümölcsöző eredménye gyanánt az egyes gyűjtemények támogatói, barátai, és meczenásai részéről történt adományok az idén is jelentékeny részét teszik táraink gyarapodásának. Az ásványtár Sebestyén Dávid úr ajándékából igen értékes őslénytani emlékeket kapott, melyek Kolozsvár diluviális állatai ismeretét gazdagítják. Illyés Sándor úr az érem- és régiségár barlangkutató munkálatára 800 koronányi pénzzel járult, mellyel a Biharmegyei Igricz-barlang felkutatása vált lehetővé. Szekeres Péter úr az új mezőségi vasút mellől, Tósa György és Nagy István urak Kolozsvárról származó arheológiai emlékeket jelentettek be, illetőleg mentettek meg. Martin Lajos repülőgépet, gyermekei kegyelete régiségtárunkra bízta. B. Bálinti József és gróf Lázár István családi levéltárukat helyezték el, Farkas Ödön özvegye pedig néhai férje operái kéziratát, Makfalvi Dósa Katalin Dósa Elek íratait, Vályi Gábor öccsének, Vályi Gyulának íratait, könyveit s egyéb ide tartozó emlékeit bízták gyűjteményeinkre. Ezek, az egy vagy más tekintetben kiemelkedő adatok és az egyes jelentésekben pontosan kimutatott ajándékoknak hosszú sora igazolja, hogy közönségünk szive hozzánk és felénk hajlik és ennek éppen oly őszintén örülünk, mint annak, hogy az Országos Szépművészeti Múzeum képzőművészeti gyűjteményünket 182.420 Kor. értéket képviselő 50 drb régi és modern festménnyel és rajzzal gazdagította, melyet letétül engedett át. Ez intézkedés értékét csak növelheti az az ígélet, hogy néhai gróf Andrássy Dénes hagyományaiból részesülni fog annak idején képtárunk is, melyet az 1913 évi közgyűléssel kapcsolatosan nyitottunk meg. A megnyitáskor elhangzott beszédek bőven méltatták az első állandó kolozsvári képzőművészeti tárlat fontosságát és azok érdemét, kik ezzel bennünket megleptek. Könyvtárunk az év folyamán kezdte meg a térképgyűjtemény fölállítását és anyagának olynemű földolgozását, mely könyvészeti és kartografiai igényt egyformán szolgálhatson.

Szakosztályaink üléseikkel, kiadványaikkal, társadalmi téren való munkásságukkal szolgálták Egyesületünk föladatait. A XX. század társadalmi problémája a tudatos művelődés és a művelődés szüksége érzéséből fakad. A múlt század szabadgondolkodói

a társadalmi fejlődést kormányzó régi elveket kikezdték, de újat és olyat, a miben a társadalom megnyugodhatott volna, nem tudtak ajánlani. Az elmélet mindig csillogó, azonban a gyakorlat igazságá, tehát szürkévé teszi. Ezért van mindig nagyobb közönsége a doktrinának s több ellensége a törvénynek. Az élet azonban nem doktrinák után igazodik, hanem igazságok után, melyeket saját törvényei szerint szab meg. Az emberek pedig, miután megtanultak kételkedni, kénytelenek a tudás forrásaihoz fordulni. Mivel a megismerés alapja minden tudásnak, a társadalom legújabb és legáltalánosabb szükségletéül a tanulás, tanítás, oktatás, közművelés alkalmával, eszközeivel és szerveivel rakják meg. Ha valamiben, abban lehet igazán reménységet keresnünk, hogy a társadalomnak ily irányú tudatos munkája következtében a fél igazságok és a téves tanítások hitelüket veszítik s a társadalom maga fog rájönni arra, hogy komoly munkára és állandó haladásra csak az igazán művelt nemzetek alkalmasak. Egyesületünk gyűjteményeivel és szakosztályaival, fölolvásásaival, tanfolyamaival és kiadványaival illeszkedik bele a társadalomnak e fontos törekvésebe.

Sajnálattal kell azonban megállapítani, hogy vagyoni helyzete korlátolja abban, amit s a hogyan dolgozni tudna és szeretne. Egyesületünk tevékenységét azonban számon tartják s a szabadoktatás statisztikájához szolgáló adatainkat tőlünk is bekérték.

Akik előttünk jártak, mint Benkő József, vagy velünk rokon lélekkel közös céljokért küzdöttek, mint Gyarmathy Zsigmondné, nem merülnek feledésbe. Benkő emlékét a székelyek akarják megörökíteni, melléjük állunk s támogatjuk őket törekvésekben; Gyarmathyné emléke fölállítására magunk indítottunk mozgalmat. Kegyeleti kötelességünknek könnyebben tehetünk eleget, mint mindama kérésnek, melyet szegény magyarjaink elhagyatottságukban intéznek hozzánk. Egyesületünk anyagi helyzete ugyan korlátoz ily irányú működésben, de a hol enged, szívesen tesszük meg a lehető. Ez év folyamán megint nagyobb számú könyvet osztottunk szét részint saját kiadványainkból, részint könyvtárunk fölös könyveiből, részint tagtársaink adományából. A zalathnai magyar Kaszinónak, az abrudbányai magyar közművelődési egyletnek, a kisenyedi magyaroknak, a gyulafehérvári vándorgyűlés alkalmával szíves vendéglátó gazdáinknak, üléseinken résztvevő iskolák ifjúságának, Torda város közművelődési házának, Torockó városi gazdakörnek kiadványainkból és duplumainkból az idén is szétosztottuk könyvajándékainkat.

Amint így felölelünk múltat és jelent, átfogunk a közművelődés, a tudomány és honismeret nevében közeli és távoli vidékeket s azok embereit barátainkká tesszük, végzett munkánk gyönyörűségén kívül még új munkatársak hozzánk csatlakozásának is örülhetünk. Alapítóink sorába Háromszék vármegye, özv. Gaal

Gyulané Dósa Katinka, gr. Eszterházy Anna, B. Bak Lajos és Farkas Ödön nevét örömmel iktatjuk, de egyúttal meghatottan gondolunk arra, hogy az utolsó három immár valóban csak nevével szerepel. Farkas Ödön, tőlünk ugyan távol, de lélekben annál közelebb, előttünk ismeretlen jöttévök volt. Csak holtá után s végrendelete fölbontásakor tudtuk meg, hogy alaptőkénkhez csatolandó 5000 koronát hagyott nekünk. Valóban nehéz eldönteni, élve, vagy halva volt-e jobb barátunk, élve mikor csak ő tudta, hogy barátunk, vagy halva, mikor azt mindenki tudja róla. Kolozsvár városa milleniumi alapítványából évenként 500 koronát szavazott meg Egyesületünknek kiadásunkban megjelenő irodalmi művek jutalmazására. Ezzel az intézkedéssel egy szinte húsz esztendeig lebegő kérdés nyert megoldást. A milyen nyilvánvaló, hogy városainknak irodalmi és közművelődési föladatai vannak, éppen olyan természetes, hogy ezekben a megfelelő intézmények támogatását kérjük és vegyék igénybe. Irodalmi alapítványainkhoz soroljuk a Lendvay-félt, melyet pénztárnokunk az idén is 1000 koronával gazdagított, úgy, hogy annak összege ma 8000 koronát meghalad és közgazdasági művek jutalmazására van szánva.

Ez alapítványt bejelentő levél, bár kétségtelenül igen örvedetes jelenség, mégis lehangoló érzéseket keltett választmányunkban, mert azt is jelentette, hogy pénztárnokunk állásától megválílik. A választmány, miután az a kísérlete, hogy bucsúzó pénztárnokát maradásra bírja, eredménytelen volt, őszinte sajnálattal vette tudomásul azt, a min nem változtathatótt. Lendvay Emil az újjaalakulás idején vállalta pénztárnok gondozását. Azt gondolom, hogy akárhol inkább kellene Lendvay Emil pénztárnoki működését méltatni, mint a t. Közgyűlés előtt, mely évek óta s évenként regisztrálta ennek a buzgó és minden tekintetben kiváló munkásságnak kézzelfogható eredményeit. Egyesületünk ez új időszakban jelentékeny munkásságot fejthetett ki, de csak azért, mert pénzügyi helyzete is jelentékenyen javult. Nem csupán abban, hogy Lendvay példadadó és agitatórius munkássága alaptőkénket újabb alapítványokkal növelte, nem is abban, hogy évi jövedelmünket, kivált tagsági díjaink tételét emelte, hanem és főként abban, hogy fejlesztési programja kitűzésével és következetességével állandóságot teremtett budgetünkben. A választmány ezekben a megállapításokban hálás érzelmek között méltányolta lemondó pénztárnoka érdemeit s kéri a t. Közgyűlést, hogy a köszönetnek és a hálás elismerésnek kifejezésével vegye tudomásul Lendvay Emil úr lemondását s fejezze ki köszönetét alapítványáért is, mely nemcsak önzetlenségét jelenti, hanem azt is, hogy Egyesületünk céljait és föladatait ezentúl is szolgálni kívánja.

Egyesületünk életének e vonásaiban már benne van mindaz, a mi az év folyamán választmányunkat foglalkoztatta s a mi a minket figyelemmel kísérő közönséget érdeklí. Kiegészítéseül legyen szabad megemlíteni, hogy a választmány tíz rendes, négy rendkívüli és egy jegyzőkönyv-hitelesítő ülést tartott, intézkedéseit 254

pontban s 409 ügyiratban látta el s postai forgalma meghaladta a tavalyit s minden azelőtti évét.

Tagjaink száma az év folyamán nagyobb hullámmzason ment keresztül, melynek végső eredménye 1913 december 31-én a következő volt:

	Igazgató	Alapító	Rendes	Pártoló	Kedv. Part.	Összesen
Bölcs.- ny.- és tört.-tud.	15	47	307	48	29	446
szakosztály -----	2	2	204	35	11	254
Jog- és társad.-tud. ---	—	5	97	26	5	133
Orvostud. ---	4	11	92	29	6	142
Természettud. ---						
	21	65	700	138	51	975

Látni való, hogy az Egyesület munkássága mind nagyobb körre terjed s valóban örvendetes, hogy a jogi szakosztály útján a társadalomnak az a rétege érdeklődik irántunk, melytől, mivel tagjai a gyakorlati élet emberei, Egyesületünk nevezetes szolgálatokat remélhet.

Sajnos, a halál az idén is számos tagtársunkat ragadta el. Alapítóink közül Farkas Ödönről már megemlékeztünk. Rendes tagjaink közül meghaltak: Földváry Károly, Gödri Ferencz, K. Köntzey Imre, Somodi István, Spáda János, dr. Száda Károly orvos, dr. Vajna Gábor, dr. Vályi Gyula. Pártoló tagjaink közül: Dr. Bálint Gábor és dr. Dirner Gusztáv.

Egy elfutó esztendő története mindig gazdagabb, mint a róla való beszámoló lehet. Az események és e'mondásuk pusztán a tényeket s azok följegyzését jelentik, pedig mindenki tudja, hogy a velök együtt járó körülmények és az azokat kísérő hangulatok nemcsak kísérik, hanem színezik és minősítik is a megtörtént valóságokat. Ez a jelentés nem kíván az elmúlt évnek pragmatikus története lenni, valóban nem is lehet az, de képet óhajt adni arról, a mi körülöttünk történt, a mi bennünket foglalkoztatott és egy esztendei munkánkat, irányunkat és törekvésünket összefoglalja.

Abban a reményben, hogy e czélt hűségesen szolgálta, kérjük a t. Közgyűlést, hogy jelentésünket tudomásul venni méltóztassék.

Kolozsvár, 1914. januárius 9-én.

A választmány nevében

Erdélyi Pál

főtítkár.